

Kunnen we intolerantie tolereren? Henri Bontenbal en de tolerantie-paradox

25 oktober 2025 Jan Waszink

Henri Bontenbals uitspraak afgelopen week dat de vrijheid van onderwijs best mag schuren met het verbod op discriminatie, leidde tot enige ophef en in de peilingen zelfs tot een mogelijke daling van het aantal CDA-stemmers. Het probleem dat Bontenbals uitspraak oproept komt neer op een klassieke paradox uit het tolerantie-debat: kunnen we intolerantie tolereren?

Vooropgesteld: Bontenbal zegt niet dat hij het goedkeurt als Christelijke en Islamitische scholen homosexualiteit afkeuren of uitsluiten. Maar evenmin zegt hij dat ze dit nooit mogen doen, en hier zit de pijn voor de inmiddels overgrote meerderheid in Nederland: zij verlangen van een Nederlands politicus een ferme stellingname tegen elke vorm van discriminatie. Bontenbals uitspraak lijkt echter meer naar de visie van het confessionele kamp te neigen. Hier eist men de vrijheid op om de normen van een confessioneel wereldbeeld in de praktijk te brengen, ook als dit ten koste gaat van individuele rechten die door de Nederlandse wetten beschermd worden. In sommige gelovige omgevingen is (naar binnen toe) slechts beperkte tolerantie voor homosexualiteit, maar eist men (naar buiten toe) wel tolerantie voor deze opstelling op, gesteund door bepalingen in de wetten over vrijheid van godsdienst en onderwijs.

Het woord 'schuren' dat Bontenbal gebruikt is precies het juiste. Tolerantie is niet makkelijk en niet inherent mooi. Tolereren betekent verdragen: dingen die men eigenlijk afkeurt, toch laten bestaan omwille van de vrede of de rechten van de ander. Dit geldt naar beide kanten. Tolerantie is dus geen makkelijk recept om altijd het goede te doen, wat in dit geval ook meteen duidelijk is: in de kern van dit probleem zit een onmogelijke keuze tussen weggijken bij overtreding van het anti-discriminatiegebod, of het verbieden van geloofsopvattingen die beschermd worden door de vrijheid van godsdienst.

Voor deze botsing van principes bestaat geen consistente oplossing, noch

een die iedereen tevreden stelt. In alle gevallen dienen scholen zich aan de wet te houden, naar de letter en naar de geest. Dat is in dit geval des te urgenter omdat het om leerlingen gaat, die levenslange psychische gevolgen kunnen overhouden aan een onderdrukkende omgeving op school. Dit lost echter niet alles op, want het recht op vrijheid van godsdienst is ook verankerd in de wet. Daardoor betekent tolerantie soms schipperen, of de pragmatische oplossing kiezen boven de principiële. De geest van tolerantie verlangt ook van ons problemen niet op de spits te drijven. Is de aanwezigheid van een homoseksuele leraar of leerling **werkelijk** een probleem voor de identiteit van de school, en is de school in dit opzicht **werkelijk** consistent? Zo nee dan moet tolerantie van de school verwacht worden. En andersom, is die ene school werkelijk de enige waar men terecht kan?

Wat dit laatste betreft is het probleem echter gecompliceerder dan een botsing van principes, want meestal ontdekken leerlingen hun sexuele identiteit pas tijdens hun schooltijd. Dat betekent dat de grotere plicht tot tolerantie bij de scholen ligt: de zorg voor het welzijn van leerlingen dient te allen tijde voorop te staan.

Jan Waszink

Jan Waszink doet onderzoek naar de vroege geschiedenis (16e-17e eeuw) van het denken over tolerantie, secularisering en de verhouding tussen kerk en staat. Hij is verbonden aan het Historisch Instituut van de Academie van Wetenschappen in Warschau en oprichter van **tolerantieisnooitmakkelijk.nl**.